

Bloc A1

L'èxit en les trajectòries formatives obligatòries i postobligatòries en contextos multiculturals¹

Pilar Figuera Gazo (1), Montserrat Freixa Niella (1), Inés Massot Lafont (2), Mercedes Torrado Fontseca (1) i M.ª Luisa Rodríguez Moreno (1)

(1) Grup de Recerca en Transicions Acadèmiques i Laborals (TRALS)

(2) Grup de Recerca en Educació Intercultural (GREDI)

Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
Universitat de Barcelona

Resum

Estudi empíric centrat en els i les immigrants de la comarca catalana del Garraf, amb una mostra de 102 alumnes, estudiants de 4t de secundària obligatòria i secundària postobligatòria, que representen el 58% de la població estrangera escolaritzada.

S'ha tractat de descriure la problemàtica de les transicions simultànies i els factors que influeixen a l'hora de construir el seu projecte professional i d'assolir els seus objectius acadèmics i professionals. Definites els constructes de transició i resiliència i descrita la població (perfil) i la seva història migratòria, l'instrument de mesura emprat i construït ad hoc ha estudiat diferents variables com l'autoconcepte, les expectatives i d'altres. Els resultats han generat diverses recomanacions educatives que cal tenir en compte en situacions d'educació de persones immigrants a Catalunya, que porten cap a la instauració d'un model de comunitat escolar acollidora.

Paraules clau: immigrants, transicions acadèmiques, estudis postobligatoris, persistència acadèmica.

---

1. Projecte de recerca subvencionat dins de la convocatòria AMIC-2005 d'ajuts de suport a projectes de recerca interuniversitaris i/o intrauniversitaris en matèria d'immigració a Catalunya finançada per la Secretaria per a la Immigració i la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya.

1. Introducció

L'estudi realitzat se centra en un col·lectiu específic dins de la població immigrada: els i les adolescents i joves migrants (15-18 anys). Per edat, es troben en un moment clau, el final de l'adolescència i primera joventut; un moment fonamental en la planificació del seu projecte professional, quan les decisions sobre com encarar el futur i quin paper tindrà la formació esdevenen temes importants.

Els objectius d'aquesta recerca han estat: en primer lloc, identificar les característiques que defineixen el col·lectiu de joves immigrants (15-18 anys) de la comarca del Garraf i, en segon lloc, conèixer el pes i el significat de l'educació postobligatòria i el paper de la formació en la construcció de les trajectòries formatives i alhora analitzar l'efecte de les variables relacionades amb la persistència i promoció educativa en la població objecte d'estudi. Aquest objectiu general ens ha de permetre, a través d'una recerca descriptiva, poder:

- Descriure les trajectòries d'immigració i acadèmiques dels i les joves des del moment del primer contacte amb la realitat catalana.
- Apropar-nos en el coneixement del sentiment de pertinença quant a la identitat personal i les relacions amb el grup d'iguals.
- Identificar les relacions existents amb el centre i el grup de companys i companyes.
- Conèixer quina és l'actitud cap a la formació en relació amb les aspiracions formatives dels joves i les joves i dels seus pares.

Un objectiu important de la recerca ha estat aportar elements per a la comprensió de la transició de l'ensenyament obligatori al postobligatori, de la seva dinàmica específica i dels factors personals i contextuals vinculats a la seva resolució, en el marc d'una població específica: els i les estudiants immigrants. El marc conceptual de referència ha estat el de les **transicions**. Des de fa dècades, la investigació psicològica ha descrit etapes de discontinuïtat en les trajectòries vitals (com ara l'adolescència) i ha tractat d'explicar les implicacions i els factors determinants. Amb el temps, les preocupacions s'han centrat a comprendre quines són les dinàmiques de les transicions i els seus elements comuns i diferencials, fins a arribar al context actual en què l'estudi de les transicions s'aborda des de perspectives multidisciplinàries que tracten de copsar la complexitat de les variables que hi intervenen. Els models que analitzen en profunditat els factors personals implicats en la transició són: el model de transició de Schlossberg (1989), el d'afrontament de l'estrès de Lazarus i Folkman (1986), i el model d'expectatives d'autoeficàcia de Bandura (1990). Pel que fa a l'àmbit de les transicions educatives, destaquem, entre d'altres, el treball de Gimeno Sacristán (1996), que parteix del model ecològic de Bronfenbrenner i rescata el valor del context com a espai que potencia o limita el desenvolupament d'una transició educativa, i el model de Lent i col·laboradors (1994), que adapten la teoria de Ban-

dura per a la comprensió del procés de construcció de les trajectòries de transició de la població emigrant.

En l'àmbit més específic de la formació, l'estudi de les transicions educatives, tot i ser un tema que està despertant l'interès de la comunitat investigadora, ha tingut poca tradició al nostre país. L'anàlisi més específica de les transicions acadèmiques a l'ensenyament postobligatori de la població immigrant és encara més feble,² sobretot si ho comparem amb la important documentació que a l'entorn d'aquesta temàtica existeix en el context internacional, especialment en el marc anglosaxó, on ha esdevingut una àrea d'estudi destacada (Tomlinson-Clarke, 1994; Torres i Solberg, 2001; Flowers, 2004; Cabrera *et al.*, 2005). En el nostre context, el grup de recerca TRALS³ ha investigat des de mitjan dels anys noranta els processos de transició entre els diferents nivells de formació, tot conduint diverses investigacions: de primària a secundària, de la secundària obligatòria a la postobligatòria i, més específicament, les transicions en el context de la universitat (Figuera i Torrado, 2000; Figuera, Dorio i Forner, 2003).

La recerca ha posat de manifest el fet que la qualitat de l'etapa inicial d'integració en un nou context formatiu té un ampli marge de variabilitat i dependrà d'un conjunt de factors ambientals i contextuals que puguin arribar a condicionar els resultats finals. Més enllà de la capacitat personal per assumir els reptes de les transicions, podem afirmar que les dificultats són directament proporcionals al conjunt de canvis que ha d'assumir la persona. La transició podrà resultar més estressant per a aquells i aquelles estudiants que es desplacin des d'altres localitats i/o comunitats, o per a aquells i aquelles que procedeixen de grups minoritaris i poc reconeguts, i per a qui el canvi exigeix una adaptació a un estil nou de vida i tingui una manca de referents. D'aquesta manera, la seva importància tindrà una variabilitat tan àmplia com ho és la tipologia de l'alumnat que accedeix a cada opció educativa. És per aquest motiu que en la fonamentació teòrica d'aquest projecte donem rellevància a l'estudi dels processos de transició i migració, processos que hem anomenat de **transicions simultànies**. Per això hem fet una descripció de l'estat de la migració a Catalunya i una caracterització dels i les joves immigrants destacant els avantatges de la seva biculturalitat, tal com palesen els estudis de Massot sobre els models identitaris (2003).

L'anàlisi de l'estat de la recerca en el context internacional posa de manifest tres perspectives bàsiques:

1. La perspectiva de les transicions. Destaquen els estudis centrats en el rendiment, l'abandonament i el fracàs escolar del col·lectiu d'immigrants. Inicialment des d'un enfocament bàsicament descriptiu i de comparació amb la població autòctona

---

2. Es pot consultar l'informe recent del CIDE (MEC), amb el títol *La atención del alumnado inmigrante en el sistema educativo español*, el qual inclou una revisió exhaustiva de la recerca sobre l'educació intercultural al nostre país.

3. Grup d'investigació sobre Transicions Acadèmiques i Laborals. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació (MIDE). Universitat de Barcelona.

(Espinosa, 1988; Driscoll, 1999; Jack i Jordan 1999; Benton, 2001; Portes i Madelon, 2001; Alegre i Nadal, 2006), la recerca ha evolucionat cap a estudis que analitzen la realitat d'un col·lectiu específic (Nieto, 1995; Vázquez, 1996; Wax, 2001; Fuligni i Witkow, 2004), o la inversió en capital humà de la població d'immigrants, amb treballs com ara els de Chiswich i DeBruman (2004), i en els últims anys la recerca s'ha orientat cap a l'estudi del procés de transició educativa i els factors implicats en els resultats de la població immigrant (Trusty, Plata i Salazar, 2003; Bempechat, 1999, 2003). Totes aquestes recerques confirmen les diferències intra i inter grups, així com el valor de determinades variables clau: la història migratòria, factors personals i familiars.

2. La perspectiva de la resiliència educativa. Aquests estudis han tingut molt poca divulgació en els entorns educatius i encara menys en el camp de la investigació sobre minories i educació. La perspectiva de la resiliència educativa es mostra bàsica des de la premissa de la continuïtat en el sistema educatiu. Pren en consideració la capacitat de les persones per superar i recuperar-se de les condicions i experiències adverses donant així una visió positiva i la possibilitat de canvi d'una situació, en aquest cas, de canvi d'una situació educativa. Entre els estudis analitzats destaquem: Alva (1991), McMillan i Reed (1993), Wang, Haertel i Walberg (1997), Wayman (2002).

3. La perspectiva de les mesures educatives. La literatura sobre la resiliència educativa, així com els estudis sobre la transició i els seus factors de rendiment, mostren que l'escola fa un paper bastant important en el desenvolupament de les capacitats de l'estudiantat per afrontar l'adversitat i les competències acadèmiques i de la vida. En el llibre *Resiliency in Schools: Making it happen for students and educators*, Henderson i Milstein (2003) identifiquen, a partir de la investigació portada a terme, diferents temàtiques sobre com l'escola proporciona els mecanismes protectors ambientals que desenvolupen els factors protectors contra l'adversitat. També destaquen l'estudi de Borman i Rachuba (2000), Benard (1993), en el context espanyol, la investigació d'Alegre i Nadal (2006), Cortés (2006) i Abajo i Carrasco (2007).

2. Metodologia

La recerca parteix d'una investigació descriptiva i la recollida de la informació es realitza des d'una perspectiva quantitativa. Per això, s'ha utilitzat una enquesta semitancada amb l'objectiu i la finalitat d'un aprofundiment general dels i les adolescents immigrants escolaritzats de la comarca del Garraf descrivint les característiques personals, familiars, acadèmiques, expectatives i actituds vinculades amb la planificació i configuració de les trajectòries formatives postobligatòries.

La recerca s'ha portat a terme en set fases seguint les característiques pròpies de la recerca descriptiva. S'ha fet especial èmfasi en les fases d'identificació de la pobla-

ció d'estudiants immigrants de 15 a 18 anys de la comarca del Garraf i en l'etapa de sensibilització i informació del projecte els responsables institucionals i de centres per garantir la representativitat de la mostra, que ha estat del 58% (total de la mostra, 102, i total de la població de referència, 175):

Mostra de 4t d'ESO de 69, que representa el 76% del total de la població.
 Mostra de batxillerat de 14, que representa el 36% de la població.
 Mostra de CFGM de 8, que representa el 57% de la població.
 Mostra d'altra formació no reglada d'11, que representa el 35% del total.

L'instrument que s'ha utilitzat per recollir la informació d'aquest col·lectiu de joves ha estat una enquesta semitancada que ha passat un procés de validació de jutges. L'enquesta s'ha portat a terme en els mateixos centres.

Les quatre dimensions o àrees considerades recullen informació sobre les dades d'identificació personal i *background* personal (història de la immigració i trajectòria acadèmica), i inclouen factors personals (identitat, expectatives i actituds vers el futur i la formació i barreres lingüístiques, legals, econòmiques...) i factors contextuals (xarxa de suport d'amistats, familiar i del centre) que conjuntament i amb una visió sistèmica ens dibuixaran les trajectòries de continuïtat de la mostra.

L'enquesta final és multimodal, ja que hi trobem diferents tipus de preguntes. La majoria són de caire tancat, amb algun bloc de valoració segons una escala del tipus Likert de quatre punts i que inclou dues escales autoproduïdes (escales AC actitud vers el centre i AF actitud vers la formació)⁴ i una, de ja validada, com és l'escala d'autoestima de Rosenberg. Finalment, hi trobem algunes preguntes de caire més qualitatiu que fan referència a qüestions d'opinions i vivències personals, com, per exemple: Com et veus d'aquí a cinc anys?

3. Resultats principals

■ Adolescents estrangers a la comarca del Garraf

L'estudi se centra, primer, en els i les adolescents i joves immigrants de la comarca del Garraf nascuts entre els anys 1989 i 1992 en un país estranger. Això representa el

4. L'anàlisi factorial de l'escala AC (Actitud vers el centre) presenta una variància explicada total del 63,27%. Les dotze preguntes s'agrupen en quatre factors (relació família-escola, relació amb el professorat, suport d'iguals i suport del centre). L'anàlisi factorial de l'escala AF (Actitud vers la formació) té una variància explicada del 51,51% i les setze preguntes s'agrupen en quatre factors (valor afegit de la formació, barreres de persistència educativa, factors personals i facilitadors de la persistència i actitud negativa vers la formació).

16% de la població d'aquesta edat, lleugerament superior a la taxa global d'immigració de la comarca, amb més representació del sexe masculí (52%). Més del 75% d'aquests i aquestes adolescents provenen d'Amèrica Central i del Sud o d'Europa. El 19% de la mostra és originari d'Àfrica i hi predomina la població magrebina. La presència asiàtica i nord-americana és testimonial (consulteu-ne les dades a l'annex).

Segons les dades recollides, la població mostral és de 175 alumnes, els quals representen el 21% del total de la població estrangera entre 15 i 18 anys (838). El 96% dels nois i les 175 noies immigrants de la població estan escolaritzats en centres públics. El 52% està cursant 4t d'ESO, seguit d'un 22% que estan fent batxillerat. La resta es distribueix en un 11% d'altra formació no reglada, 8% CFGM (cicles formatius de grau mitjà) i un 6% PGS (programes de garantia social). Dels 175, el 74% està escolaritzat al municipi de Vilanova i la Geltrú, seguit en un 17% a Sant Pere de Ribes i en menor proporció, un 5%, a Cubelles, i un 4%, a Sitges. Per tant, una part important del jovent està fora del sistema educatiu.

Finalment, respecte a la composició de la mostra, el 52% està cursant 4t d'ESO, un 30% fa formació postobligatòria reglada (batxillerat i cicles formatius de grau mitjà) i un 16%, formació postobligatòria no reglada (el 6% PGS i un 11% són estudiants que fan la preparació de la prova d'accés per a un cicle formatiu de grau mitjà).

■ Trajectòria migratòria i acadèmica

El jovent que estan en aquesta etapa vital (15 a 18 anys) es troben en un període de transició. Des d'aquesta perspectiva, el que caracteritza l'adolescent és el fet d'estar tractant d'elaborar el seu projecte de vida i la seva identitat com a individu adult entre cultures, la familiar i el context social. Uns d'aquests contextos és el centre educatiu, espai principal en el qual estableixen les seves primeres relacions interpersonals, essent l'edat de migració un aspecte rellevant en el procés d'integració. Com més petit s'arriba al país, més s'amplien les possibilitats d'adaptació al sistema educatiu, el domini de la llengua, el coneixement dels comportaments i valors (vegeu l'annex).

La majoria (52%) dels i les adolescents immigrants de la comarca del Garraf van sortir del seu país entre els 12 i els 15 anys, just abans de l'interval d'edat (15 a 18 anys) considerat per la literatura com el període en què les famílies inverteixen menys en formació (Chiswich i DeBruman, 2004). Així doncs, aquesta edat d'arribada al nostre país permet que aquests adolescents i joves encara tinguin la possibilitat d'incorporar-se al sistema educatiu.

El 91% dels joves van venir directament a Espanya. Aquesta elecció torna a coincidir amb el fet que Espanya és el país més escollit per la població tant del Marroc (27%), per la seva proximitat i cultura mediterrània, com pels països d'Amèrica Central i del Sud (50,5%), pel seu lligam històric i per la llengua. Una dada que confirma aquesta elecció és que tant la població recent vinguda com la nouvinguda i la que fa més anys que hi és correspon als col·lectius esmentats.

Taula 1. Anys de residència al país per país de procedència

		Classificació de països					Total
		Amèrica Central i del Sud	Europa Oriental	Europa Occidental	Àfrica (Marroc)	Àsia (Pakistan)	
Agrupat per anys en el país	Vinguts 2007	16,7%	33,3%		50,0%		100,0%
	Nouvinguts 1-2 anys	55,2%	20,7%	6,9%	13,8%	3,4%	100,0%
	3-5 anys	42,4%	24,2%	3,0%	30,3%		100,0%
	Més de 5 anys	60,6%		9,1%	30,3%		100,0%
Total		50,5%	15,8%	5,9%	26,7%	1,0%	100,0%

Les trajectòries acadèmiques, les hem analitzat a partir de la seva incorporació al sistema educatiu del nostre país, del tipus d'ajuda rebuda en integrar-se al centre, dels canvis d'escola, de la seva valoració del rendiment acadèmic i de les seves competències lingüístiques. Així, s'ha partit de la situació educativa actual dels i les joves i s'ha observat com, els que fa més anys que són al país, van començar l'escolarització de 3 a 6 anys, i que en cas contrari hi ha hagut un suport de l'escola per a la seva integració en un 78% dels casos.

Un altre aspecte que pot influir de manera determinant en la continuïtat dels estudis és la satisfacció i el grau de motivació envers els estudis i el context educatiu. Vinculats a la procedència dels i les joves, els resultats ens mostren que el grau de satisfacció està relacionat amb la formació rebuda al país d'origen (Schultz, 1961, i Becker, 1964) i amb la llengua (Chiswich i DeBruman, 2004). Per això **els grups que mostren més seguretat i satisfacció són els procedents de l'Europa Oriental, seguits dels d'Amèrica Central i del Sud.** En aquests resultats intervenen múltiples factors com, per exemple: el domini de la llengua, la semblança amb el nivell d'estudis entre el país d'origen i el d'arribada o el nivell d'estudis dels progenitors.

■ La identitat personal i el sentiment de pertinença

Allò que defineix l'adolescència és el seu caràcter de **projecte**, de pas cap a una nova definició personal i social. La manera d'afrontar aquestes transicions és molt diversa, però en el cas de joves que arriben d'altres contextos culturals, el desenvolupament de les potencialitats pot estar en confrontació directa amb els valors familiars i pot significar en alguns casos ruptures altament costoses, que afectaran directament la construcció del seu projecte vital. Però tal com es desprèn dels resultats, els i les joves, majoritàriament, se situen en els models de doble o múltiple pertinen-

ça (62%) i arriben a comptabilitzar els valors i les conductes d'ambdós contextos i desenvolupen les habilitats, les competències i les actituds necessàries per moure's en ambdues cultures. És important veure com a la mostra, una part molt important dels joves (54%) admeten que **les seves amistats són de l'escola i del barri**. Actualment, els símbols cívics d'identitat, com la ciutadania, i al mateix temps la possibilitat d'identificar-se amb un grup cultural o més, sense que siguin excloents, permeten als i les joves desenvolupar aquesta identitat ciutadana que no ve donada pel lloc de naixement, sinó pel fet de viure i compartir els valors socials.

El sentiment de pertinença es desenvolupa prioritàriament, en el cas del jovent, en el context educatiu: els nois i noies nou vinguts estan en els inicis d'aquest procés. Les dades ens mostren que els i les joves que fa menys de tres anys que se senten ciutadans catalans són només un 8% del casos, percentatge que augmenta fins a un 21% pels que fa més de tres anys que són al país.

Taula 2. Distribució del sentiment de pertinença vers els anys de residència al país

		Anys en el país		
		Menys de 3 anys	Més de 3 anys	Total
Com et sents en aquest moment?	Em sento un estranger	6,6%	6,1%	6,4%
	Em sento un ciutadà català	8,2%	21,2%	12,8%
	No sé d'on sóc	3,3%		2,1%
	Em sento dels dos llocs	32,8%	27,3%	30,9%
	Em sento del lloc on vaig néixer	27,9%	24,2%	26,6%
	Em sento de tots els llocs on he viscut fins ara	21,3%	21,2%	21,3%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

■ Factors personals de la resiliència educativa

Els factors personals, des de la teoria de la resiliència, són atributs i actituds interns que utilitza la persona per posar una barrera als efectes adversos de la situació. Alguns d'aquests factors són: un autoconcepte saludable, altes aspiracions educatives, treballar durament i l'esforç i la motivació, entre d'altres (McMillan i Reed, 1993; Wang, Haertel i Walberg, 1997).

L'autoestima és un factor vinculat tradicionalment a la persistència i a l'assoliment educatiu. Tenir una bona autoestima ajuda a poder creuar les línies divisòries entre les dues cultures. Però sembla també que el procés migratori pot afectar la

percepció d'un mateix i segons autors com Massot (2003) aquest sentiment està vinculat al temps que fa que viuen aquí, de manera que augmentaria l'autoestima amb el coneixement cultural i el procés d'integració, aspecte que queda confirmat al nostre estudi. Els resultats del nostre estudi aporten elements per a aquesta tesi i els nivells d'autoestima més baixos es donaven entre els nouvinguts.

Les **aspiracions i expectatives d'èxit** són uns factors clau en la gran majoria de les recerques recollides en el nostre estudi i es consideren un antecedent de les decisions vinculades a l'abandó o la persistència educativa. **Els i les adolescents de la comarca del Garraf mostren aspiracions i expectatives elevades d'assolir els objectius acadèmics, i és l'estudiantat de l'ensenyament postobligatori no reglat el grup que es desmarca més d'aquesta tendència.** És interessant destacar, en aquest apartat, que una part important dels i les participants atribueixen l'èxit al factor d'esforç personal, **la cultura de l'esforç**. Una de les explicacions ens la proporciona la literatura que indica que els fills i filles de la immigració retornen als seus progenitors l'esforç que aquests han realitzat deixant el seu país per poder tenir una vida millor. Aquests nois i noies se sentirien amb el deure de retornar aquest «capital» que les seves famílies inverteixen en ells i elles superant-se en els estudis, probablement per obtenir feines més bones i ben retribuïdes. Així, el projecte de futur envers els fills i filles és ambiciós, les famílies aspiren a nois i noies formats, que puguin millorar les possibilitats d'ascens social i qualitat de vida dels seus pares i mares; en altres paraules, que malgrat el cost de la migració volen aprofitar les possibilitats que els dona aquesta nova societat.

Taula 3. Distribució de les aspiracions dels pares i joves vers la formació

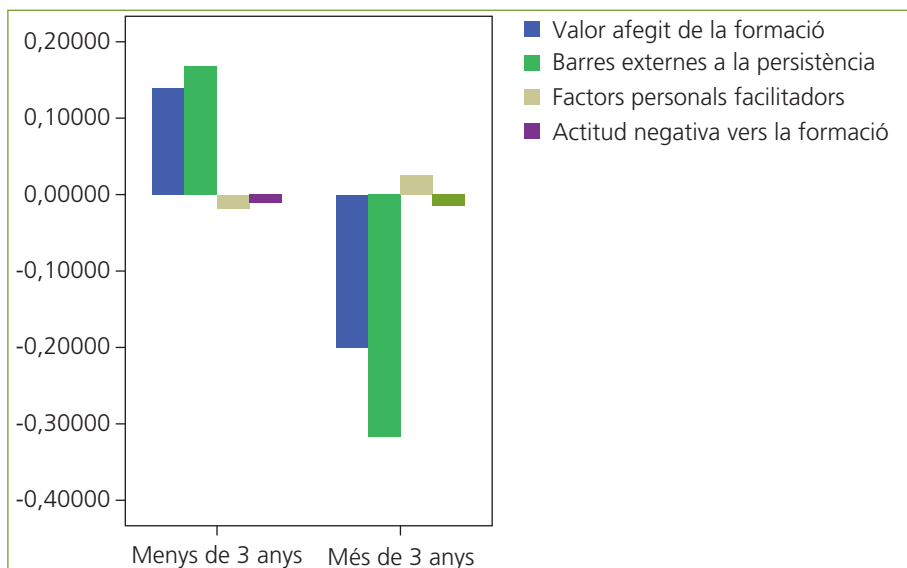
			Aspiracions dels joves			Total
			Formació obligatòria (ESO)	Formació grau mitjà (batxillerat, CFGM)	Formació superior (universitat, CFGS)	
Aspiracions pares	Formació obligatòria (ESO)	% d'aspiracions dels pares	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
		% d'aspiracions dels joves	14,3%	3,7%	1,7%	3,2%
	Formació grau mitjà (batxillerat, CFGM)	% d'aspiracions dels pares	18,8%	75,0%	6,3%	100,0%
		% d'aspiracion dels joves	42,9%	44,4%	1,7%	17,0%
	Formació superior (universitat, CFGS)	% d'aspiracions dels pares	4,0%	18,7%	77,3%	100,0%
		% d'aspiracions dels joves	42,9%	51,9%	96,7%	79,8%
Total	% d'aspiracions dels pares	7,4%	28,7%	63,8%	100,0%	
	% d'aspiracions dels joves	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Lligades a les aspiracions, trobem el concepte de **les expectatives de futur**. En la mostra del Garraf, la meitat dels i les adolescents que preveuen aprovar el curs afirmen que volen arribar a tenir estudis universitaris. Com indiquen els estudis (Alegre i Nadal,

2006), la variable sexe produeix lleugeres diferències. Així, aquest estudi confirma el fet que **les noies immigrants pensen arribar a tenir estudis universitaris a través del batxillerat, mentre que els nois s'interessen més que les noies en els cicles formatius de grau mitjà i superior**. Tanmateix, el país d'origen, que també és citat en les recerques com una variable diferencial, sorgeix en el nostre estudi com una variable més diferenciadora, **destacant les altes aspiracions per arribar a la universitat dels estudiants procedents de l'Amèrica del Centre i del Sud, independentment del sexe** (per ampliar-ho vegeu les taules 3, 4 i 5 de l'annex).

Una altra variable que intervé en la construcció del projecte de formació és l'**actitud cap a la formació**, analitzada mitjançant quatre factors principals: a) el valor afegit de la pròpia formació, b) les barreres de persistència educativa, c) els factors personals que faciliten la continuació dels estudis, com ara la motivació i la satisfacció i, finalment, d) la percepció o actitud negativa vers la formació amb la idea que els estudis no serveixen per a res. Els resultats permeten fer una lectura positiva de les actituds dels nois i noies cap a la formació, si bé l'anàlisi per factors mostra algunes associacions. Així, la percepció de barreres és inversament proporcional a les aspiracions educatives, de manera que **els i les joves que tenen menors aspiracions** (finalitzar la formació obligatòria) són els que, en major grau, **consideren que la formació no aporta un valor afegit i aprendran més treballant que no pas estudiant**. En l'altre extrem trobem els estudiants que aspiren a arribar a la universitat, els quals **destaquen la importància dels estudis com a camí de progrés personal**.

Gràfic 1. Mitjanes de les actituds vers la formació segons els anys de residència

D'una altra banda, i tal com caldria esperar, la història de la immigració i els anys que fa que viuen al país són uns factors associats a la percepció de les barreres en la persistència educativa, i aquest fet és agreujat per factors com el país d'origen i les barreres lingüístiques: les diferències de valoració més importants estarien entre els i les joves procedents de l'Amèrica Central i del Sud enfront dels i les joves procedents de l'Europa Oriental i el Marroc.

■ Factors contextuais de la resiliència educativa

Seguint la teoria de la resiliència, els factors contextuais són influències externes que proporcionen suport i protegeixen dels factors negatius que poden afectar la persona. Entre aquests factors es ressalten: el suport familiar, el suport dels iguals i el context escolar.

Dins del **suport familiar**, la relació que s'estableix entre la família i el centre no és dels factors que en aquesta investigació emergeixi com a element clau. Els estudiants d'Amèrica Central i del Sud són els que destaquen més l'existència d'aquesta relació. Probablement, la llengua facilita aquesta interrelació.

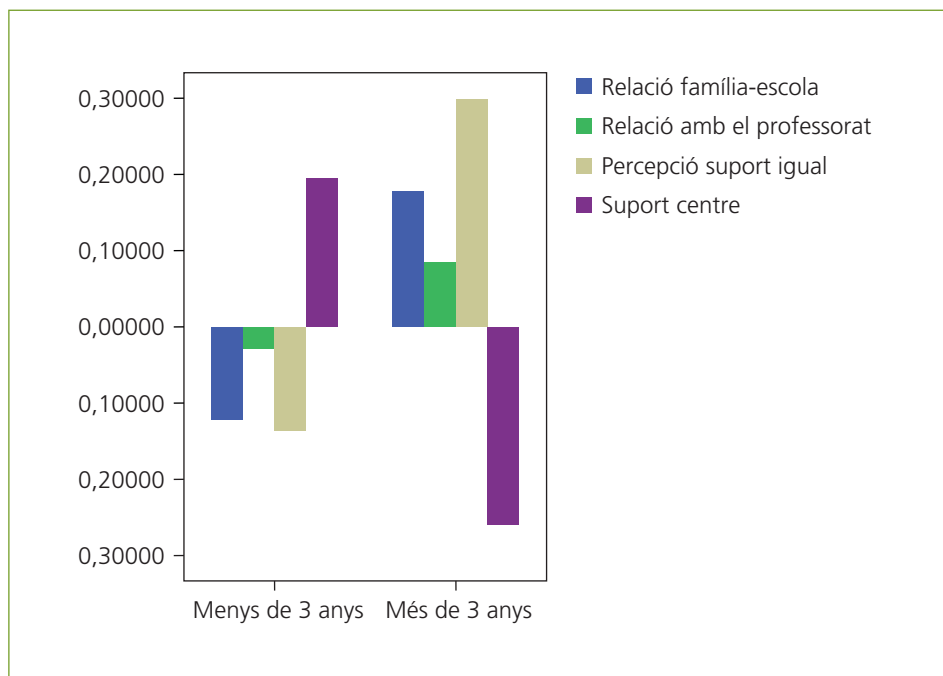
Pel que fa al suport familiar, cal també fer esment de les aspiracions educatives de les famílies respecte als seus fills i filles. El 98% dels i les joves immigrants creu que als seus pares els agradaria que continuessin estudiant i, d'aquests, tres quartes parts pensen que als seus pares els agradaria que assolissin estudis universitaris. Aquests adolescents i joves perceben les aspiracions dels seus pares lleugerament més elevades que no pas les seves pròpies, fet que posaria de manifest el valor de la formació com a element de promoció social de les famílies, com ja hem comentat. Per tant, el suport i la motivació familiar envers els estudis és, en el cas dels i les joves immigrants, un dels factors explicatius de l'èxit acadèmic i la continuïtat en els estudis.

El **suport dels iguals**, dels companys i companyes, constitueix un dels factors que més destaquen els i les adolescents. Una part important afirma que el seu grup d'amistats procedeix del centre educatiu. Per tant, possiblement el clima dels centres aconseguix que el grup de companys i companyes sigui un element important, fins i tot clau per al procés d'integració. Com ja hem dit anteriorment, la gran majoria dels i les estudiants tenen amistats del centre o del barri i d'origen divers.

I, per últim, pel que fa al **suport del centre**, una de les primeres dades que cal ressaltar és el nivell global de satisfacció dels i les adolescents i joves amb els centres de la comarca, sense diferències remarcables en els nivells educatius que estan actualment cursant ni en la percepció del rendiment en els estudis.

El suport del centre es valorat de manera més significativa pels i les estudiants de l'Europa Oriental, del Marroc i dels que fa menys de tres anys que són residents. Probablement són aquests estudiants, els que van rebre més suport del centre, especialment perquè fa poc temps que s'han establert major nombre de mesures educatives destinades a aquests col·lectius, com ara les aules d'acollida.

Gràfic 2. Mitjanes de la satisfacció amb el centre segons els anys de residència

Finalment, un factor de suport que cal ressaltar per part del centre és que els i les estudiants de batxillerat i cicles formatius perceben més positivament la relació amb el professorat. Aquest suport és un factor clau de la resiliència educativa que possibilita i motiva la continuació dels estudis d'aquests joves.

Al llarg del nostre estudi, ens hem trobat amb adolescents i joves que pertanyen a famílies que han trencat biografies personals i llaços familiars tot buscant un futur millor; un futur que, per a molts, es vehicula a través de la formació. Les generacions que els acompanyen, la nostra mostra, s'han nodrit **dels valors de la formació com a via de superació i de l'esforç personal com a camí de promoció.**

4. Conclusions

A través de la recerca ens hem apropat a la realitat dels i les adolescents i joves immigrants escolaritzats de la comarca del Garraf. Aquest apropament ha permès fer una primera fotografia d'aquest col·lectiu i poder aportar elements a les polítiques educatives cap a un projecte d'integració construït des dels aspectes positius i no de

dèficits. Intenció que marca un tret diferenciador d'aquesta recerca i que es posa de manifest en els seus objectius.

L'estudi de la realitat que ens ocupa parteix del fet que aquests joves es troben en una situació de doble *handicap*, que hem vingut a anomenar **transicions simultànies**. La manera com afronten i resolen aquesta transició és enormement diversa. Aquesta transició és afectada per altres factors que hauran de resoldre i que afegeixen una quota de complexitat a la construcció del seu projecte personal. Tots aquests factors, els podem entendre a la llum de la teoria de la resiliència i les teories de la persistència acadèmica.

Com a dibuix final i holístic del nostre estudi, podem dir que, contràriament a la imatge que es dona de la població d'immigrants, ens hem trobat amb un grup d'adolescents i joves que tot i la seva diversitat (trajectòries d'immigració, procedència, anys de residència, històries particulars...) valoren positivament l'esforç que la comunitat educativa fa, en aquests moments, per facilitar la seva integració social i acadèmica. Ells i elles volen continuar els estudis, i el seu entorn, tant familiar com educatiu, els motiva i els encoratja cap a la continuïtat. Vinculant aquesta trajectòria amb la migratòria es pot concloure que, a la comarca del Garraf, les famílies immigrades d'aquesta mostra es caracteritzen per tenir un nivell d'estudis secundari o universitari, la qual cosa fa que estiguin motivats perquè els seus fills i filles continuïn els estudis. Així mateix, el projecte de futur envers els fills és ambiciós, volen nois i noies formats, que puguin millorar les possibilitats d'ascens social i la qualitat de vida dels seus pares. En altres paraules, que malgrat el cost de la migració, volen aprofitar les possibilitats que els dona aquesta nova societat.

Aquesta imatge que s'ha pogut dibuixar dels i les adolescents i joves enquestats de la comarca del Garraf ens mostra una certa resiliència educativa, en què sembla que els centres educatius de la comarca hi tenen un paper actiu. Aquest grup de nois i noies s'han trobat escolaritzats en centres que els proporcionen una resposta a les seves necessitats, especialment en el moment de la seva incorporació. Aquests tipus d'accions, ja per si mateixes, són facilitadores de la integració. Com ja hem comentat, la seva satisfacció amb els centres és alta, probablement perquè senten aquest espai com a segur i acollidor. Els objectius del model de comunitat escolar acollidora són precisament la creació d'aquests espais segurs i acollidors que estimulin la participació activa de l'alumnat a l'aula i al centre. Per tant, basant-nos en aquest model, emergeixen certes **recomanacions educatives**:

- Ampliar el tipus de recursos per als nous vinguts, no sols amb aules d'acollida, sinó en i amb altres espais de relació per poder augmentar la participació d'aquest nou estudiantat.
- Buscar altres alternatives que promoguin relacions de suport entre iguals, per exemple, la companyonia (programes de mentors, programes d'intercanvi de cultures...), en les quals aquest nou alumnat tingui una participació activa al centre.

- Fomentar més l'ús de la llengua catalana com a factor d'integració i de relació. L'estudi mostra que la important presència d'alumnat d'Amèrica Central i del Sud provoca que el català es faci servir amb el professorat i a classe, amb un predomini de l'ús del castellà en situacions de relacions interpersonals entre els i les joves o en moments d'oci.
- Crear un context educatiu que permeti desenvolupar un sentiment de pertinença múltiple i una identitat ciutadana multicultural i multilingüe. Aquest context ha d'estar obert a tot l'alumnat del centre per poder desenvolupar aquestes competències, ja que seran les competències claus dels i les estudiants del segle XXI, oberts a societats multiculturals i on el projecte europeu els permetrà obrir un futur personal, acadèmic i laboral en un context global.

Aquesta resiliència educativa també és determinada per les altes expectatives que tenen, tant els nois i noies com les seves famílies, per a la continuïtat en els estudis. Per tant, en aquest sentit, des del model de la comunitat escolar acollidora, s'haurien d'emfasitzar els vincles amb les famílies:

- Realitzar un treball amb les famílies a 4t d'ESO, amb l'objectiu que la transició a la formació postobligatòria dels seus fills o filles no esdevingui una barrera per a la persistència educativa o de manca d'habilitats per enfrontar transicions futures.
- Establir un vincle amb les famílies permet esbrinar aquelles barreres que poden truncar una continuïtat i poder així orientar-les cap als serveis que els puguin donar una resposta. No obstant això, existeixen algunes barreres, com ara les legals, que difícilment es podran obviar si no hi ha un canvi en la legislació.
- Realitzar accions tutorialis a 4t d'ESO per treballar encara més la motivació i l'autoestima.

Ja hem comentat diverses vegades la importància de les relacions de suport, tant del centre i el professorat com del grup d'iguals; dos factors importants per a la resiliència educativa. En aquest sentit, volem destacar el que es desprèn educativament d'aquesta investigació sobre els centres de la comarca del Garraf. La gran satisfacció cap al centre, les altes expectatives acadèmiques, les aspiracions de futur, el grup d'amistats del centre, el suport del professorat, són indicadors d'un bon saber fer d'aquests centres que cal destacar. La figura d'un professor o professora que té un contacte positiu amb el/la jove és un factor protector molt important i que, com diu Wayman (2002), permet als/les estudiants promoure un sentit de confiança i aprendre dels seus problemes. I, precisament, l'estudiantat de batxillerat ressalta aquest aspecte. Per tant, existeix una qualitat del professorat de la qual s'ha de fer esment perquè serveixi com a revulsiu per a tot el cos docent.

5. Annex

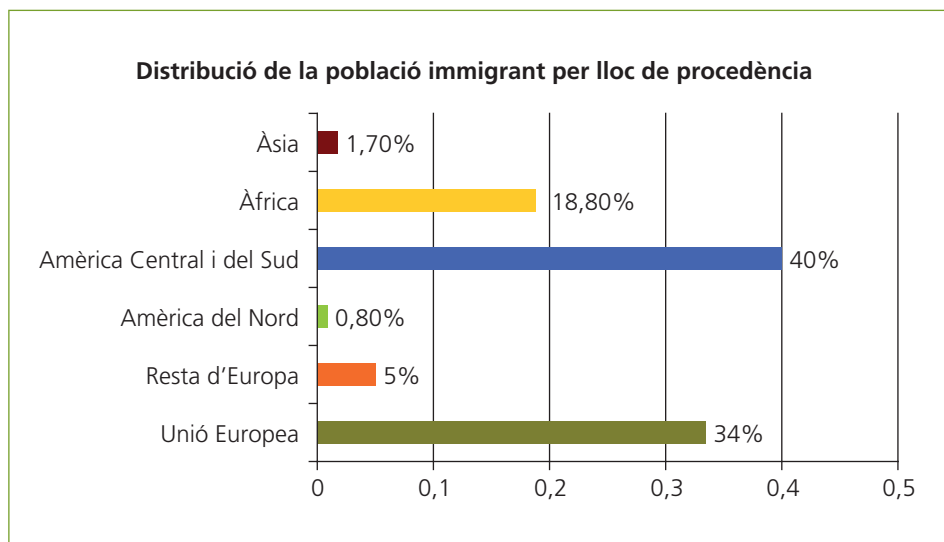
Taula 3. Distribució de la població immigrant per anys de naixement

	1989	1990	1991	1992	TOTAL
Nombre	207	216	183	232	838
%	24,7%	25,8%	21,8%	27,7%	100%

Taula 4. Municipis i percentatge de població immigrant

	Vilanova i G.	Sitges	Sant Pere de R.	Cubelles	Olivella	Canyelles
Total nascuts 1989-1992	2.483	862	1.195	511	103	136
Percentatge emigrants	15,3%	24,7%	13,5%	11,4%	16,5%	5,9%

Gràfic 2. Població immigrant entre 15 i 18 anys i procedència

Taula 5. Distribució de la mostra per curs actual

Curs	Freqüència	Percentatge
Batxillerat	14	13,72%
4t ESO	69	67,60%
CFGM	8	7,80%
PGS	5	4,90%
Prova d'accés	6	5,90%
Total	102	100,00%

Taula 6. Distribució de l'ús de la llengua segons les situacions

	Idioma que utilitzes per comunicar-te					
	Castellà	Català	Català + castellà	Llengua pròpia	Castellà o català + llengua pròpia	Tots els idiomes
Família	45%	1%	2%	41%	10%	1%
Amistats	55%	2%	13%	8%	17%	5%
Escola	64%	6%	22%	2%	2%	4%
Professorat	38%	29%	28%	1%	1%	1%
Altres situacions	62%	11%	10%	1%	6%	10%

Taula 7. Aspiracions de futur per nivell educatiu (total d'alumnat)

% de curs sense PGS		Nivell educatiu actual Formació reglada			
		ESO	Batxillerat	CFGM	Total
Fins on vols arribar en els estudis?	Acabar obligatoris	7,7%			5,8%
	CFGM	24,6%		12,5%	19,8%
	Batxillerat	9,2%	7,7%		8,1%
	CFGS	13,8%	7,7%	37,5%	15,1%
	Universitat	44,6%	84,6%	50,0%	51,2%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Taula 8. Aspiracions educatives i país de procedència

		Fins on vols arribar en els estudis?					Total
		Acabar obligatoris	CFGM	Batxillerat	CFGS	Universitat	
Classificació per països	Amèrica Central i del Sud	7,7%	11,5%	5,8%	9,6%	65,4%	100,0%
	Europa Oriental	12,5%	25,0%	6,3%	31,3%	25,0%	100,0%
	Europa Occidental			16,7%		83,3%	100,0%
	Àfrica (Marroc)	4,5%	40,9%	18,2%	22,7%	13,6%	100,0%
Total		7,3%	19,8%	9,4%	15,6%	47,9%	100,0%

6. Bibliografia

- Abajo, J. E. i Carrasco, S. (ed.). *Experiencias y trayectorias de éxito escolar de gitanas y gitanos en España*. CIDE. Instituto de la Mujer, 2007.
- Alegre, M. A. i Nadal, M. «L'alumnat estranger a Catalunya». A: Fundació Jaume Bofill (ed.) *L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2005*, Vol. I: *Anàlisi jurídica i sociodemogràfica*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2006.
- Alva, SA. «Academic invulnerability among Mexican-Americans students: The importance of protective resources and appraisals». *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, vol. 13 (1). 1991. P. 18-34.
- Bandura, A. «Perceived self-efficacy in the exercise of personal agency». *Revista Española de Pedagogía*, 187. 1990. P. 397-424.
- Becker, G. S. *Human capital: a theoretical and empirical analysis with especial reference to education*. New York. National Bureau of Economic Research, Columbia University Press, 1964.
- Bempechat, J. *Against the Odds*. Harvard University Press, 1999.
- Bempechat, J. Learning from poor and minority students who succeed in school, *Harvard Educational Review* (on line), july/august 2003.
- Benard, B. «Fostering resiliency in kids». *Educational Leadership*, 51(3). 1993. P. 44-48.
- Benton, J. «No easy answers: complex factors feed disproportionate hispanic dropout rate». *The Dallas Morning News* (online), 22 de maig de 2001.
- Borman, G. D. i Rachuba, L. T. *The characteristics of schools and classrooms attended by successful minority students*. U.S.; Maryland, 2000.
- Cabrera, A. F., Burkum, K. R. i La Nasa, S. M. «Pathways to a four year degree: Determinants of transfer and degree completion». A: A. Seidman (ed.), *College*

- Student Retention. A: Formula for Student Success*. Westport, CT: ACE/Praeger series on Higher Education, 2005.
- Chiswich, B. R. i Bruman, D. «Educational Attainment: analysis by immigrant generation». *Economics of Education Review*, 23, 2004. P. 361-379.
- CIDE. *La atención al alumnado inmigrante en el estado español*. Madrid: MEC. Centro de Investigación y Documentación Educativa, 2005. Colección: Investigación.
- Cortes, K. E. «The effects of age at arrival and enclave schools on the academic performance of immigrant children». *Economics of Educational Review*, 25. 2006. P. 121-132.
- Driscoll, A. K. «Risk of high school dropout among immigrant and native hispanic youth». *International Migration Review*, vol. 33 (4), 1999. P. 857-875.
- Espinosa, L. «School improvement and hispanic parents». *The Prevention Researchers*, vol. 5 (1), 1988. P. 5-7.
- Figuera, P. *La inserción del estudiante en el mercado de trabajo*. Barcelona: EUB, 1996.
- Figuera, P., Dorio, I. i Forner, A. «Las competencias académicas previas y el apoyo familiar en la transición a la universidad». *Revista de Investigación Educativa*, 21 (2). 2003. P. 349-369.
- Figuera, P. i Torrado, M. «El proceso de transición del bachillerato a la universidad: factores de éxito». *Quaderns Institucionals*, 2. 2000. P. 41-55.
- Flowers, L. A. «Examining the effects of students Involvement on African American college student development». *Journal of College Student Development*, nov-des. 2004. P. 102-115.
- Fulgini, A. J. i Witkow, M. «The postsecondary educational progress of youth from immigrant families». *Journal of Research on Adolescent*, vol. 14 (2). 2004. P. 159-183.
- Gimeno Sacristán, J. *La transición a la educación secundaria*. Madrid: Morata, 1996.
- González, R. i Padilla, A. M. «The academic resilience of Mexican American high school students». *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, vol. 19 (3). 1997. P. 301-317.
- Henderson, N. i Milstein, M. M. *Resiliency in schools: Making it happen for students and educators*. California: Corwin Press, 2003.
- Jack, G. i Jordan, B. «Social capital and child welfare». *Children and Society*, 13, 1999. P. 242-256.
- Lazarus, R. S. i Folkman, S. *Estrés y procesos cognitivos*. Barcelona: Martínez Roca, 1986.
- Lent, R. W., Hackett, G. i Brown, S. D. «A social cognitive view of school-to-work transition». *The Career Development Quarterly*, vol. 47 (4). 1999. P. 297-311.
- Massot, I. *Jóvenes entre culturas: La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Bilbao: Desclée de Brower, 2003.

- McMillan, J. i Reed, D. *Defying the odds: A study of resilient at-risk students*. Richmond, V. A.: Metropolitan Educational Research Consortium. (ERIC), 1993.
- Mendiola, J. J. *Defying the odds. A case of resilience at a local bay area school*. Stanford University School of Education. A Monograph in Partial Fulfilment of the requirement for the degree of Master of Arts, 2006.
- Nieto, S. *Affirming diversity: the socio-political context of multicultural education*. New York: Longman Publishing Group, 1995.
- OCDE *Where immigrant students succeed. A comparative review of performance and engagement in PISA*, 2003. Paris: OCDE, 2006.
- Portes, P. i Madelon, F. Z. *Differential predictors of mathematics and reading achievement: what may be learned from Immigrant adolescents' adaptation to school*. Communication presented of Annual Meeting of the American Educational Research Association, 2001.
- Schlossberg, N. K. *Overwhelmed: coping with life's ups and downs*. Lexington: Lexington Books, 1989.
- Schultz, T. W. «Investment in human capital». *Economic Review*, vol. 5 (1). 1961. P. 1-17.
- Tomlinson-Clarke, S. «A Longitudinal Study of the Relationship between Academic Comfort, Occupational Orientation and Persistence Among African, American, Hispanic and White College Students». *Journal of College Student Development*, 35. 1994. P. 25-28.
- Torres, J. B. i Solberg, V. S. «Role of self-efficacy, stress, social integration, and family support in Latino college student persistence and Health». *Journal of Vocational Behavior*, 59. 2001. P. 53-63.
- Trusty, J., Plata, M. i Salazar, C. F. «Modelling Mexicans Americans educational expectations: Longitudinal effects of variables across adolescence». *Journal of Adolescents*, vol. 18 (2). 2003. P. 131-153.
- Vázquez, L. *Warning signs of student dropout*. N. Y.: Aspira, 1996.
- Vélez i Sáenz. «Toward a comprehensive model of the school leaving process among Latinos». *Social Psychology Quarterly*, vol. 16 (4). 2001. P. 445-467.
- Wang, M. C., Haertel, G. D., i Walberg, H. J. *Building educational resilience fastback 430*, 1998. Report: ISBN-0-87367-630-0. P. 64.
- Wax, E. «Latino Teens Yearn for a Voice». *The Washington Post*, 2001. P. A1.
- Wayman, J. C. «The utility of educational resilience as a framework for studying degree attainment in high school dropouts». *Journal of Educational Research*, vol. 95 (3). 2002. P. 167-178.